

e-lankos.lt/ghbg

34. ŠALTOJO KARO KARINIAI KONFLIKTAI

Šioje temoje MES:

- aptarsime Šaltojo karo karinių konfliktų priežastis;
- įvertinsime SSRS ir JAV vaidmenį aprašytuose kariniuose konfliktuose;
- pasiaiškinsime, kodėl aptariami kariniai konfliktai nesukėlė Trečiojo pasaulinio karo.

1. Korėjos karas (1950–1953 m.)

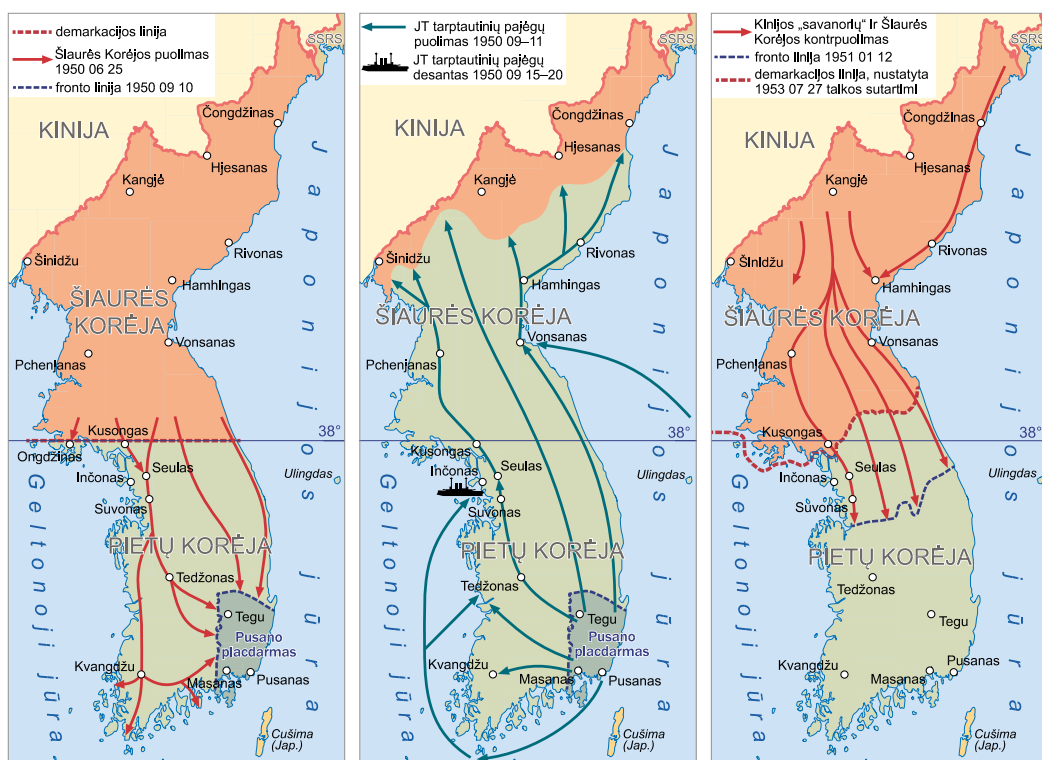
AKTUALU! Kaip pasaulio politiniame žemėlapyje atsirado Šiaurės Korėja ir Pietų Korėja?

Japonijai pralaimėjus Antrąjį pasaulinį karą ir kapituliuavus, jos buvusios kolonijos Korėjos šiaurinę dalį užėmė SSRS, o pietinę – JAV kariuomenė. 1948 m. pabaigoje Korėja buvo padalyta į dvi valstybes (34.1 pav.). Šiaurėje valdžioje įsitvirtino komunistai ir 1948 m. ši šalis buvo paskelbta Korėjos Liaudies Demokratinė Respublika (KLDK). Pietuose buvo sukurta Korėjos Respublika – jos vyriausybę rėmė JAV.

1950 m. birželį KLDK kariuomenė įsiveržė į Pietų Korėją ir sparčiai žygiavo į priekį. Pietų Korėją parėmė Jungtinės Tautos (JT), nes SSRS, JT Saugumo Tarybos nuolatinė narė, turinti teisę vetuoti bet kurį siūlymą, boikotavo JT. SSRS protestavo prieš nutarimą į JT nepriimti Kinijos Liaudies Respublikos, todėl kurį laiką nedalyvavo JT veikloje.

Gavusios JT Saugumo Tarybos pritarimą, JAV, siekdamos išstumti komunistus iš Šiaurės Korėjos, pasiuntė savo kariuomenę gelbėti padėtis (oficialiai kare kovėsi JT kariuomenė, kurią daugiausia sudarė JAV pajėgos). Šiaurės Korėją kare rėmė SSRS ir komunistinė Kinija. Kovos vyko permainingai ir nė vienai pusei nepavyko pasiekti pergalės. 1953 m. liepos mėnesį pasirašytos paliaubos, jose įtvirtinta, kad Korėja liks padalyta į dvi valstybes pagal buvusią fronto liniją,ėjusią šiauriau 38-osios lygiagrečių.

Korėjos karas buvo didžiausias karinis konfliktas po neseniai pasibaigusio Antrojo pasaulinio karo. Jame žuvo apie 40 tūkst. JT karių (daugumą sudarė JAV kariai), apie 500 tūkst. Kinijos karių, žuvo ar dingo be žinios daugiau kaip 2 mln. korėjiečių.

34.1 pav. Korėjos karas 1950–1953 m.

Remdamiesi žemėlapiais, padarykite dvi išvadas apie Korėjos karą.

Šis karas parodė, kad JAV jau pirmaisiais Šaltojo karo metais buvo pasiruošusios karinėmis priemonėmis sustabdyti komunizmo plitimą. Tačiau komunistų įsitvirtinimas Šiaurės Korėjoje liudijo, kad nėra paprasta nugalėti komunizmo grėsmę. Po karo Šiaurės Korėja liko totalitarinė valstybė, joje iki šiol išlikusi komunistinė santvarka.

Klausimai ir užduotys

1. Apibūdinkite Korėjos padėtį pasibaigus Antrajam pasauliniam karui.
2. Kodėl JAV pasiuntė savo karius į Korėją?

2. Karibų krizė (1962 m.)

AKTUALU! Kodėl Karibų krizė laikoma karščiausiu Šaltojo karo konfliktu?

34.2 pav. Branduolinių raketų Kūboje išdėstymas

Kūboje nuo 1953 m. vyko ginkluotas pasipriešinimas proamerikietiskam Fulchensijaus Batistos (Fulgencio Batista) režimui. 1959 m. sausį sukilėliai nuvertė F. Batistos diktatūrą, valdžią Kūboje perėmė revoliucionierius Fidelis Kastras (Fidel Castro) ir jo partizanai. Naujoji Kūbos vyriausybė kitų metų gegužę atkūrė diplomatinius santykius su Sovietų Sąjunga ir, gaudama ekonominę jos paramą, šalį ėmė pertvarkyti pagal sovietų santvarkos modelį. Kurdama komunizmą, Kūbos valdžia nusavino daug privataus turtingų amerikiečių turto. JAV Kūbai pradėjo taikyti ekonominę blokadą, nes siekė įvykdyti valstybės perversmą, ne kartą planavo pasikėsinimus į Kūbos politinius vadovus. Dėl šios priežasties F. Kastras kreipėsi į Maskvą paramos. SSRS suteikė Kūbai finansinę bei diplomatinę pagalbą ir nusprendė pasinaudoti susidariusia padėtimi.

1962 m. vasarą Kūboje slapta buvo dislokuota maždaug 40 tūkst. sovietų karių, pradėta įrengti raketų paleidimo aikštelės ir montuoti vidutinio nuotolio raketos su branduoliniais užtaisais, kurios per 12 minučių galėjo pasiekti Vąšingtoną (34.2 pav.).

1962 m. spalį JAV prezidentui Džonui Fildžeraldui Kenedžiui (John Fitzgerald Kennedy, 1917–1963) buvo pateikti aiškūs žvalgybiniai įrodymai (34.3 pav.) – nuotraukos, kuriose nufotografuota Kūboje sovietų pradėta branduolinių vidutinio nuotolio raketų aikštelių

statybų vietė. 1962 m. spalio 22 d. Dž. F. Kenedis per televiziją savo šalies gyventojams paskelbė, kad Kūboje įrengtos kelios balistinių raketų paleidimo aikštelės, jos, būdamos JAV pašonėje, kelia grėsmę daugeliui Vakarų miestų. JAV karo ekspertai siūlė pradėti oro ataką ir įsiveržti į Kūbą. Tačiau prezidentas ir jo patarėjai pasirinko blokadą: JAV ginkluotosioms pajėgoms įsakyta blokuoti Kūbos salą iš jūros ir oro, kol visa SSRS dislokuota puolamoji ginkluotė bus išmontuota ir iš ten išgabenta kontroliuojant JT stebėtojams.

34.3 pav. JAV žvalgybos nuotrauka, įrodžiusi, kad Kūboje buvo raketų bazių, 1962 m.

Buvo sustiprinta JAV ginkluotųjų pajėgų kovinė parėngtis, jos pradėtos ruošti galimam išiveržimui. Vis dėlto spalio 24–29 d. per slaptas derybas galingųjų valstybių vadovai Dž. F. Kenedis (34.4 pav.) ir N. Chruščiovas (1 šaltinis) konfliktą išsprendė taikiai. Spalio 28 d. N. Chruščiovas, gavęs amerikiečių pažadą nepradėti invazijos į Kubą, sutiko išgabenti raketas. Po mėnesio Kubos blokada buvo nutraukta. Tiesioginė branduolinio konflikto grėsmė, kilusi per Kubos krizę, paskatino abi galingąsias valstybes ieškoti naujų tarptautinio bendradarbiavimo ir konfliktų sprendimo būdų.

34.4 pav. JAV prezidento Džono Fildžeraldo Kenedžio (ketvirtas iš kairės) ir SSRS užsienio reikalų ministro Andrejaus Gromykos (trečias iš kairės) susitikimas per Karibų krizę

Klausimai ir užduotys

1. Apibūdinkite Kubos ir SSRS santykius iki Karibų krizės.
2. Kieno iniciatyva pavyko išspręsti Karibų krizę?

3. Vietnamo karas (1965–1973 m.)

Perskaitykite šią potemę ir pamėginkite išspręsti nurodytą istorinę problemą.

PROBLEMA: kodėl JAV veiksmai Vietnāmo kare sulaukė prieštarų vertinimų?

Nuo XIX a. vidurio Vietnāmą valdė Prancūzija, o Antrojo pasaulinio karo metais jį okupavo Japonija. Tuo metu Vietnamo komunistai, vadovaujami Ho Ši Mino (Ho Chi Minh), ėmė siekti nepriklausomybės. Jie nugalėjo Japonijos kariuomenę, o paskui stojo į kovą su Prancūzija, mėginančia sugrįžti į Vietnamą. Prasidėjo karas. JAV, bijodamos, kad komunizmas gali išplisti po visą Vietnamą, kare rėmė Prancūziją ir antikomunistines jėgas, bet Prancūzija vis dėlto buvo priversta palikti Vietnamą. 1954 m. Ženevos konferencijoje Vietnāmas liko padalytas į dvi dalis, šiaurinėje dalyje įsitvirtino komunistai.

Prancūzams pasitraukus, komunistinių jėgų ekspansiją iš šiaurės padalytame Vietname ėmėsi stabdyti JAV,

palaikydamos nekomunistinę Pietų Vietnāmo vyriausybę. JAV ėmė teikti ne tik ekonominę, bet ir karinę paramą. Šiaurės Vietnāmas rėmė (ir karinėmis priemonėmis) Pietų Vietname kilusį partizaninį karą tarp vietos komunistinių ir nekomunistinių jėgų. Šiaurės Vietnāmo parama Pietų Vietnamo komunistams sukėlė karą tarp komunistinio Šiaurės Vietnāmo ir JAV.

1964 m. rugpjūtį Tonkino įlankoje įvyko JAV surengtas JAV ir Šiaurės Vietnāmo laivų susidūrimas. Po jo JAV valdžia priėmė Tonkino rezoliuciją, kuri suteikė teisę JAV prirėikus panaudoti karinę jėgą Pietryčių Azijoje. Nuo 1965 m. JAV ėmė tiesiogiai siųsti savo karines pajėgas į Vietnamą (34.5, 34.6 pav.). Amerikiečių

34.5 pav. Amerikiečių kariai apžiūri namą Pietų Vietname. Operacija „Irving“ 1966 m.

34.6 pav. Vietnamo karas

Remdamiesi žemėlapiais, padarykite dvi išvadas apie Vietnamo karą.

karių savanorių ir prievolininkų čia nuolat daugėjo: nuo 185 tūkst. 1965 m. pabaigoje iki 540 tūkst. 1968 metais. Beveik dešimtmetį amerikiečių ir Pietų Vietnamo kariuomenė neįstengė nugalėti džiunglėse veikiančių, SSRS ir komunistinės Kinijos remiamų partizanų. Karas buvo apėmęs ir gretimas valstybes – Kambodžą ir Laosą, per jų šiaurinius pasienio rajonus Šiaurės Vietnāmui buvo teikiama karinė parama.

Po daug aukų pareikalavusių nesėkmingų kovų (kare žuvo 58 tūkst., sužeista per 300 tūkst. amerikiečių) 1973 m. JAV, patyrusios didelį savo piliečių spaudimą (34.7 pav.), pasirašė susitarimą nutraukti karo veiksmus ir iš Vietnamo pasitraukė. Pralaimėjimas Vietnamo kare sudavė smūgį JAV kaip supervalstybės kariniam įvaizdžiui. Prie to prisidėjo daugybė civilių aukų, cheminio ginklo, dėl kurio buvo užteršta daug teritorijos, panaudojimas, didelė žala šalies miestams, ekonomikai.

1975 m. komunistinė Šiaurė nugalėjo Pietų Vietnāmą ir paskelbė suvienytą Vietnāmo Socialistinę Respubliką. Visa šalies teritorija buvo valdoma komunistų. Komunistinės jėgos taip pat išgalėjo Kambodžoje ir Laosė.

34.7 pav. Antikarinė demonstracija Čikagoje 1968 m.

Klausimai ir užduotys

1. Apibūdinkite Vietnamo padėtį iki JAV kariuomenės įsiveržimo į šią valstybę.
2. Kodėl, pasibaigus Vietnamo karui, komunizmas išplito ir kaimyninėse valstybėse?

4. Afganistano karas (1979–1989 m.)

Perskaitykite šią potemę ir pamėginkite išspręsti nurodytą istorinę problemą.

PROBLEMA: kodėl SSRS veiksmai Afganistano kare sulaukė prieštarų vertinimų?

34.8 pav. Afganistano karas

Remdamiesi žemėlapiu, padarykite dvi išvadas apie Afganistano karą.

1978 m. balandžio mėn. komunistinė Afganistano liaudies demokratinė partija ir kariuomenė nuvertė prezidentą Muchamedą Daudą (Muhammad Daud). Balandžio 30 d. oficialiai paskelbta Afganistano Demokratinė Respublika, ją pirmoji pripažino SSRS. Naujoji valdžia pradėjo radikalias valdymo reformas: nepaisydama sudėtingų vietos sąlygų, ėmė sparčiau industrializuoti Afganistaną, pasaulietino jo visuomenę (pvz., įvestas privalomas vaikų švietimas), žiauriomis priemonėmis persekiojo opoziciją, atvirai niekino religiją, diegė kitus komunistinės santvarkos bruožus.

Kilus dideliu visuomenės pasipiktinimui ir 1979 m. kovą Herato provincijoje prasidėjus atviram sukilimui, valdžia pasiuntė karinius dalinius jo malšinti. Padėčiai tapus kritiškai, Sovietų Sąjungos vadovybė, paprašyta Afganistano komunistinės valdžios, po ilgų diskusijų priėmė sprendimą siųsti savo kariuomenę į Afganistaną (34.8 pav.). Taip pat nutarta nušalinti stabilumo šalyje nesugebantį užtikrinti ministrą pirmininką Hafizulą Aminą (Hafizulla Amin), o į jo vietą paskirti Babraką Karmalį (Babrak Karmal).

1979 m. gruodžio pabaigoje SSRS kariuomenė įsiveržė į Afganistaną. Oficialiai buvo paskelbta, kad SSRS karinės pajėgos pradėjo karinę intervenciją. Specialioji oro desanto divizija, palaužusi afganistaniečių kariuomenės pasipriešinimą, užėmė sostinę Kabulą ir prezidento rūmuose apsiūtė H. Aminą kartu su ministrais. Po poros dienų SSRS specialiųjų pajėgų

padalinys užėmė H. Amino rūmus. Šturmuojant pastatą, H. Aminas buvo nukautas, o Afganistano prezidentu paskelbtas jo pavaduotojas B. Karmalis.

Permainos valdžioje ir SSRS kariuomenės įvedimas nenuslopino prieš valdžią nukreipto ginkluoto pasipriešinimo, priešingai, jį dar labiau sustiprino. Vietos gyventojai (aktyvumu ypač išsiskyrė **mudžahėdai**, 34.9 pav.) rengė pasalas sovietų karinėms kolonom su kroviniais, naikino karinę techniką, žudė B. Karmalio valdžią palaikančius vietos gyventojus ir SSRS karius.

34.9 pav. Mudžahedų kovotojai 1987 m.

Per karą afganistaniečiams didelę paramą suteikė kaimyninės valstybės Pakistanas, Iranas – iš jų į Afganistaną buvo siunčiami kariai ir ginkluotė. Per visą karą JAV valdžia įvairiais būdais (daugiausia karine technika) rėmė mudžahedus. Jiems paramą teikė ir arabų valstybės, Didžioji Britanija, Kinija. Taigi antisovietinės pajėgos nuolat pasipildydavo. Tai buvo pagrindinė priežastis, dėl kurios dešimtmetį trukusiame kare Sovietų Sąjungai, kurioje karas sulaukė prieštaringų vertinimų, nepavyko pasiekti pergalės.

SSRS karinių pajėgų padėtį sunkino mudžahedų taikoma partizaninio karo taktika, Afganistano specifiškumas: šalyje nuo seno itin svarbios vietos genčių tradicijos ir islamo religija. 1989 m. SSRS kariuomenė buvo priversta pasitraukti iš Afganistano (SSRS remiama Afganistano prosovietinė vyriausybė valdžioje išsilaikė iki 1992 m. pradžios).

Remiantis įvairiais duomenimis, Sovietų Sąjungos kariuomenė Afganistano kare neteko apie 14 tūkst. žmonių. Kare žuvo apie 1,5 mln. afganistaniečių, apie 6 mln. buvo priversti palikti tėvynę ir tapo pabėgėliais. Afganistano karo metais Lietuvą priklausė SSRS, todėl Lietuvos jaunuoliai turėjo tarnauti sovietų kariuomenėje kaip šauktiniai kariai (2 šaltinis). Beveik 5 tūkst. jų buvo išsiųsti į Afganistaną, iš jų apie 100 žuvo, tiek pat tapo neįgalūs. Afganistano karas, valstybei tapęs didele ekonomine ir karine našta, pagreitino SSRS žlugimą.

Klausimai ir užduotys

1. Kaip Afganistanė į valdžią atėjo komunistai?
2. Nurodykite Afganistano karo padarinius.

APIBENDRINAMIEJI KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Nurodykite Korėjos karo padarinius.
2. Paaiškinkite, kodėl kilo Kubos (Karibų) krizė.
3. Kodėl JAV įvedė savo kariuomenę į Vietnamą?
4. Kuriame Šaltojo karo kariniame konflikte dalyvavo daugiausia lietuvių?

TYRINĖKITE!

- Remdamiesi internetu, palyginkite du pasirinktus Šaltojo karo karinius konfliktus, nurodykite jų panašumus ir skirtumus. Gautus rezultatus aptarkite su klasės draugais.
- Naudodamiesi internetu, pasidomėkite, kaip įamžintas lietuvių dalyvavimas Afganistano kare. Rastą informaciją aptarkite su klasės draugais. Pamąstykite, kodėl lietuvių dalyvavimas Afganistano kare SSRS kariuomenėje sulaukė prieštaringų vertinimų.

Darbas su šaltiniais

1 ŠALTINIS

Iš 1962 m. spalio 26 d. Nikitos Chruščiovo laiško JAV prezidentui Džonui Fildžeraldui Kenedžiui

Gerbiamas pone Prezidente: gavau jūsų spalio 25 d. laišką. Iš jo susidariau įspūdį, kad suprantate susiklosčiusią situaciją ir turite (šiokią tokį) atsakomybės jausmą. Vertinu tai... Manau, suprasite mane teisingai, jei jums tikrai rūpi pasaulio gerovė. Visiems reikia taikos... Karas yra mūsų priešas ir didžiulė visų tautų nelaimė... <...> Sovietų vyriausybės ir sovietinių žmonių vardu užtikrinu jus, kad jūsų išvados dėl puolamųjų ginklų Kuboje yra nepagrįstos... Klystate, jei manote, kad bet kuri Kuboje esanti mūsų priemonė yra puolamoji. Tačiau dabar nesiginčykime. Akivaizdu, kad negalėsiu jūsų tuo įtikinti... Bet, pone Prezidente, ar tikrai rimtai manote, kad Kubà gali užpulti JAV ar kad netgi mes kartu su Kubà galime pulti iš Kubos teritorijos? Ar tikrai taip galvojate? <...> Mes to nesuprantame... Jei jums tikrai rūpi taika ir jūsų žmonių gerovė, o tai yra jūsų, kaip Prezidento, atsakomybė, tai ir aš, kaip Ministrų Tarybos pirmininkas, rūpinuo- si savo žmonėmis. <...> Jei JAV Prezidentas ir vyriausybė patikintų, kad pačios JAV nedalyvaus puolime prieš Kubą ir sulauks kitus nuo tokio pobūdžio veiksmų, jei atšauksite savo laivyną, tai iškart viskas pasikeistų... Taip pat kitaip atrodytų ne tik ginkluotės, kurią vadinate puolamąja, bet ir visos kitos ginkluotės sunaikinimo klausimas...

Todėl parodykime valstybininkams deramą išmintį. Aš siūlau: mes savo ruožtu pareikšime, kad mūsų laivai, plaukiantys į Kubą, neplukdys jokios ginkluotės. Jūs pareikšite, kad Jungtinės Valstijos nepuls Kubos

savo ginkluotosiomis pajėgomis ir nepalaikys jokių pajėgų, kurios gali ketinti įvykdyti invaziją į Kubą. Tada būtinybės mūsų kariniams specialistams būti Kuboje nebeliks...

Simon Sebag Montefiore, *Užrašyta istorija: laišškai, pakeitę pasaulį*, iš anglų kalbos vertė Audronė Gendvilienė, Vilnius: Tyto alba, 2021, p. 283–284.

Remdamiesi šaltiniu ir savo žiniomis, atsakykite į klausimus.

1. Kodėl N. Chruščiovas parašė šį laišką?
2. Kokie tarptautinėje politikoje vykdomi SSRS veiksmai paminėti laiške?
3. Kaip laiške vertinamos JAV? Atsakymą pagrįskite šaltinio citatomis.
4. Apibūdinkite N. Chruščiovo ir Dž. F. Kenedžio santykius aptariamuoju laikotarpiu.
5. Pasidomėkite, ar į laišką sureagavo adresatas.
6. Kurioms laiške išsakytoms mintims pritariate, o kurioms – ne? Atsakymą argumentuokite.

2 ŠALTINIS Iš Vidmanto Dirmeičio, žuvusio Afganistano kare, mamos Aldonos Dirmeitienės atsiminimų

Armijoje iš pradžių Vidmantas tarnavo Turkmėnistanė, mokėsi seržantų mokykloje, o po dešimties mėnesių jį išsiuntė į Afganistaną. Kai sužinojau, kad jį išsiuntė į Afganistaną, lyg peiliu man kas širdį pervėrė. Jaučiau, kad ateis nelaimė.

<...>

Afganistane Vidmantas saugojo Džalalabado aviacijos bazę. Labai dažnai rašė laiškus, kas dvi savaites su laukdavome naujienų. Saugant tuos lėktuvus penkis Vidmanto skyriaus karius nušovė. Kulka, perėjusi kiau-
rai neperšaujamą liemenę, sunkiai sužeidė ir Vidmantą, tačiau jis dar tris dienas buvo gyvas. Jei būtų sužeidę
kokį karininką, gal būtų skraidinę į Kabulo ligoninę.

<...>

Kai Vidmanto palaikus parvežė į namus, jo kūnas buvo jau pradėjęs irti. Mums leido pašarvoti namuose <...>. Keliems kareiviukams nešant cinkuotą karstą į namus, tas baisus nešulys tarpdury išslydo iš rankų, vos sugraibė, tačiau neišmetė. <...>

Po to, kai Vidmantas žuvo, aš kiekvieną pavasarį susirgdavau rože, siaubingai ištindavo ir skaudėdavo koją. Vėliau man gydytojai pasakė, kad ligos priežastis nervinė, ją atseit sukėlė sūnaus žuvimas.

Afganistano kariai: atsiminimai po trisdešimties metų. 1979–1989 (sud. Mindaugas Milinis), t. 1, Vilnius: Knygius, 2010, p. 242–244.

Remdamiesi šaltiniu ir savo žiniomis, atsakykite į klausimus.

1. Kaip lietuvis jaunuolis Vidmantas atsidūrė SSRS kariuomenėje?
2. Kodėl ne iš karto Vidmantas buvo išsiųstas į Afganistaną?
3. Apibūdinkite šaltinio autorės reakciją sužinojus, kad jos sūnus bus išsiųstas į Afganistaną. Kuo tai galima paaiškinti?
4. Pakomentuokite Vidmanto žūties aplinkybes.
5. Pasidomėkite, kodėl Afganistane žuvęs jaunuolis buvo parvežtas cinkuotame karste.
6. Padarykite išvadą apie Afganistano kare kariavusių jaunuolių ir jų artimųjų padėtį aptariamuoju laikotarpiu.

Sąvokos

Mudžahėdai – Afganistano kare dalyvavę partizanai, kariavę su prosovietine vyriausybe ir SSRS kariuomene.